

RASPRAVE

Časopis Instituta za hrvatski jezik i jezikoslovlje 43/1 (2017.)

UDK 811.163.42'272

Stručni rad

Rukopis primljen 6. XII. 2016.

Prihvaćen za tisak 16. V. 2017.

Ana Bratulić, Siniša Smiljanić, Branka Drljača Margić, Tihana Kraš

Filozofski fakultet Sveučilišta u Rijeci
Sveučilišna avenija 4, HR-51000 Rijeka*abratulic@ffri.hr**ssmiljanic@ffri.hr**bdrljaca@ffri.hr**tkras@ffri.hr*IZAZOVI PROVEDBE POLITIKE VIŠEJEZIČNOSTI U HRVATSKOJ¹

U radu se ispituju izazovi provedbe politike višejezičnosti u hrvatskome odgojno-obrazovnom sustavu i mogući načini njihova rješavanja. U tu je svrhu održana skupna rasprava ($n = 17$) i individualni polustrukturirani intervjui ($n = 10$) s predstavnicima ustanova na području odgoja i obrazovanja. Ispitanici su identificirali izazove i probleme vezane uz status i zastupljenost zavičajnih idioma u nastavi hrvatskoga jezika, pristup učenicima koji ne(dovoljno) poznaju hrvatski jezik, status i zastupljenost drugih stranih jezika u odnosu na engleski te obrazovanje pripadnika nacionalnih manjina na vlastitu jeziku i pismu. Također, kako bi se na izazove odgovorilo na primjeren način, ispitanici su predložili niz mjera u čiju bi se provedbu trebali uključiti svi sudionici odgojno-obrazovnog sustava.

1. Uvod

Višejezičnost, odnosno sposobnost pojedinca ili društva da redovito rabi više jezika ili dijalekata (Grosjean 2010), široko je rasprostranjena pojava koja donosi niz komunikacijskih, kulturoloških, ekonomskih, jezičnih i kognitivnih prednosti (Bialystok 2011, Wei 2000). U skladu s time, promicanje individualne i društvene višejezičnosti, odnosno „politika višejezičnosti” (Rindler Schjerve i Vetter 2012: 50), jedan je od prioriteta Europske unije (EU). Višejezičnost se

¹ Istraživanje je financirano sredstvima Europske unije u okviru Sedmog okvirnog programa za istraživanje, tehnološki razvoj i demonstracijske aktivnosti na temelju ugovora br. 613465. Rad doktorandice Ane Bratulić sufinancirala je Hrvatska zaklada za znanost.

smatra preduvjetom za cjeloživotni osobni i profesionalni razvoj građana EU-a, temeljem međukulturalnoga dijaloga i razumijevanja te ključnim elementom za ostvarivanje europskoga ekonomskog potencijala (Vijeće Europe, 2008.).

Dva su osnovna cilja europske politike višejezičnosti: zaštita jezične raznolikosti u Europi te promicanje učenja stranih jezika. S ciljem očuvanja postojećega europskog jezičnog bogatstva, EU potiče uporabu manjinskih i useljeničkih jezika u različitim domenama privatnoga i javnoga života (Vijeće Europe, 1992.), dok se u svrhu promicanja učenja stranih jezika zagovara rano učenje dvaju stranih jezika u školama (Vijeće Europe, 2008.). Pritom se potiče učenje različitih (kako europskih tako i neeuropskih) jezika, uključujući manjinske i useljeničke jezike (Europska komisija, 2003.).

Hrvatska jezična politika slijedi ključne odrednice europske jezične politike (Horvatić Čajko 2009). Ističe se važnost očuvanja postojeće jezične raznolikosti, ponajprije zaštitom prava nacionalnih manjina na uporabu vlastita jezika i pisma (v. npr. Ustavni zakon o pravima nacionalnih manjina, 2002.; Zakon o odgoju i obrazovanju na jeziku i pismu nacionalnih manjina, 2000.; Zakon o uporabi jezika i pisma nacionalnih manjina u Republici Hrvatskoj, 2000.). Važnost učenja stranih jezika, s druge strane, prepoznata je u odgojno-obrazovnim programima i strategijama (v. npr. Nacionalni okvirni kurikulum, 2011.; Strategiju obrazovanja, znanosti i tehnologije, 2014.), o čemu dodatno govori i činjenica da se u Hrvatskoj prvi strani jezik počinje učiti od prvoga razreda osnovne škole, s mogućnošću uvođenja drugoga stranog jezika od četvrtoga razreda.

Jezična se politika, međutim, često ne provodi dosljedno u praksi. Hoće li i u kojoj mjeri dokumentima i zakonima propisana jezična politika zaživjeti uvelike ovisi o načinu njezine provedbe te o njezinoj podudarnosti s postojećom jezičnom uporabom i jezičnom ideologijom određene zajednice (Jaspers 2015, Spolsky 2004). Novija se istraživanja jezične politike stoga sve manje bave analizom dokumenata i sve više ispituju izazove njezine provedbe (Jaspers 2015).

Temeljita raščlamba jezične politike određene zajednice podrazumijeva njezinu analizu u različitim domenama (npr. u obitelji, školi, crkvi, na radnome mjestu). Pritom se odgoj i obrazovanje smatraju najvažnijom domenom jezične politike budući da upravo odgojno-obrazovne ustanove igraju ključnu ulogu u razvijanju jezičnih kompetencija pojedinca (Spolsky 2004).

Prethodna su istraživanja politike višejezičnosti u europskome odgojno-obrazovnom kontekstu pokazala da se njezina implementacija suočava s nizom poteškoća. Utvrđena je, primjerice, nejednaka zastupljenost stranih jezika u odgojno-obrazovnim sustavima, odnosno prevlast pojedinih stranih jezi-

ka, poput engleskoga, njemačkoga i francuskoga, kao i zapostavljenost manjinskih i useljeničkih jezika te dijalekata u relevantnim dokumentima i nastavnoj praksi (Extra i Yağmur 2012). Ističe se i nedovoljan broj kompetentnih učitelja i nastavnika za provedbu politike višejezičnosti te nerazvijenost metodike poučavanja određenih „manjih” europskih jezika (poput slovačkoga i rumunjskoga) kao drugih i stranih (Werlen, Gantenbein i Tognola 2010).

S obzirom na nedovoljnu istraženost politike višejezičnosti i njezine implementacije u Hrvatskoj, cilj je ovoga rada utvrditi izazove i probleme vezane uz provedbu politike višejezičnosti u hrvatskome odgojno-obrazovnom sustavu i moguće načine njihova rješavanja.

2. Metodologija

2.1. Istraživačka pitanja

Istraživanjem se želi odgovoriti na sljedeća pitanja:

1. S kojim se problemima i izazovima susreću djelatnici u odgoju i obrazovanju prilikom provedbe politike višejezičnosti u Hrvatskoj?
2. Koje mjere djelatnici u odgoju i obrazovanju predlažu kako bi se uočeni problemi riješili a na izazove odgovorilo na primjeren način?

2.2. Ispitanici

U istraživanju su sudjelovala 24 ispitanika. Od toga je u prvoj fazi istraživanja sudjelovalo 17 ispitanika (djelatnici vrtića, škola, dječjih domova, Agencije za odgoj i obrazovanje, Nacionalnoga centra za vanjsko vrednovanje obrazovanja i Ministarstva znanosti, obrazovanja i sporta Republike Hrvatske), dok je u drugoj fazi sudjelovalo 10 ispitanika (djelatnici škola, Sveučilišta u Rijeci, Agencije za odgoj i obrazovanje i Grada Rijeke), pri čemu je troje ispitanika sudjelovalo u objema fazama istraživanja. Većina ispitanika dolazi iz ustanova s područja Primorsko-goranske županije.

2.3. Postupak

U prvoj je fazi istraživanja održana skupna rasprava (usp. Doiz, Lasagabaster i Sierra 2011), u kojoj su sudjelovali autori rada i 17 predstavnika ustanova na području odgoja i obrazovanja. Rasprava je održana u prostoru Filozofskoga fakulteta u Rijeci a poziv je sudionicima upućen elektroničkom poštom.

Primarna je svrha rasprave bila steći početni uvid u probleme i izazove vezane uz višejezičnost s kojima se ispitanici susreću. Raspravi je prethodilo dva-desetominutno izlaganje o znanstvenoistraživačkome projektu unutar kojega se provodilo istraživanje², o rasprostranjenosti višejezičnosti u svijetu, njezinim društvenim, jezičnim i kognitivnim prednostima, te odgoju i obrazovanju višejezične djece. Nakon toga sudionici su podijeljeni u pet skupina unutar kojih su razmijenili iskustva te identificirali probleme vezane uz višejezičnost u odgoju i obrazovanju. Nakon razmjene iskustava, koja je trajala 30 minuta, uslijedila je rasprava, u trajanju od 40 minuta. Raspravu su vodila dva istraživača, dok su druga dva bilježila glavne ideje. Istraživači su potom iščitali i kodirali rezultate (usp. Gibbs 2007) te identificirali četiri teme, odnosno područja u odgoju i obrazovanju u kojima se ispitanici susreću s izazovima vezanim uz višejezičnost:

- a) status i zastupljenost zavičajnih idioma u nastavi hrvatskoga jezika,
- b) pristup učenicima koji ne(dovoljno) poznaju hrvatski jezik,
- c) status i zastupljenost drugih stranih jezika u hrvatskome odgojno-obrazovnom sustavu u odnosu na engleski,
- d) obrazovanje pripadnika nacionalnih manjina na vlastitu jeziku i pismu.

S ciljem elaboriranja rezultata skupne rasprave i produbljivanja spoznaja, u drugoj su fazi istraživanja provedeni individualni polustrukturirani intervjui s deset djelatnika u odgoju i obrazovanju. Provedena su tri intervjua po temi, pri čemu je dvoje ispitanika odgovaralo na pitanja vezana uz dvije teme. Drugim riječima, o svakoj se temi razgovaralo s troje ispitanika. Istraživači su ispitanike kontaktirali telefonom i elektroničkom poštom te su im unaprijed poslali kratak opis svrhe istraživanja i popis pitanja za intervju. Pitanja su sastavljena na temelju rezultata skupne rasprave a od ispitanika se tražilo da za svaku od četiriju identificiranih tema opišu trenutnu situaciju u praksi, istaknu pozitivne strane te situacije, preciziraju probleme i izazove te navedu mjere koje bi trebalo provesti kako bi se identificirani problemi riješili. Intervjui su trajali od 20 do 85 minuta, snimali su se i u svakome su sudjelovala ista dva istraživača i ispitanik. Istraživači su potom transkribirali i kodirali rezultate, odnosno identificirali obrasce i relevantne kategorije za svaku od četiriju tema. Rezultate su analizirali pojedinačno, nakon čega su usporedili zaključke te ih povezali sa saznanjima iz relevantne literature.

² Riječ je o projektu Europske unije FP7 *Advancing the European Multilingual Experience (AThEME)*, u kojemu se proučava višejezičnost u Europi iz jezične, kognitivne i društvene perspektive (v. <http://www.atheme.eu/>).

3. Rezultati

3.1. Status i zastupljenost zavičajnih idioma u nastavi hrvatskoga jezika

Analiza rezultata pokazala je da ispitanici dvojako ocjenjuju trenutnu zastupljenost zavičajnih idioma u nastavi hrvatskoga jezika. Jedna ispitanica smatra da je u nastavnome planu i programu, stručnoj literaturi i udžbenicima hrvatskoga jezika predviđena dostatna obrada sadržaja vezanih uz zavičajne idiome. Ostalih dvoje ispitanika, međutim, ističe činjenicu da ta tematika pretežito ulazi u domenu izbornih sadržaja, i to ne više od nekoliko sati godišnje. Slična podijeljenost mišljenja vidljiva je i u pogledu zastupljenosti zavičajnih idioma u samoj nastavi. Dok jedna ispitanica drži da su oni dovoljno zastupljeni u nastavi, što pokazuje i sljedeći komentar: „Ja stvarno mislim, s obzirom na vrlo, vrlo prenapregnut nastavni plan i program i primarnu svrhu u nastavi hrvatskoga jezika – ovladavanje standardnim jezikom – da se radi dovoljno”, ostali ispitanici smatraju da se zavičajnim idiomima ne posvećuje dovoljno vremena u redovnoj nastavi, posebice u srednjim školama, te da obrada sadržaja predviđenih nastavnim planom i programom gotovo isključivo ovisi o sklonostima i volji pojedinih učitelja i nastavnika, na što upućuju i sljedeći komentari: „Moje mišljenje je da su [zavičajni idiomi] vrlo malo zastupljeni u nastavi.” i „Sve ovisi o samim učiteljima i nastavnicima i o školskoj klimi.”

Izostanak kurikulskoga okvira prema kojemu bi se održavala nastava zavičajnih idioma većina ispitanika doživljava najvećom preprekom njihovoj zastupljenosti u hrvatskome odgojno-obrazovnom sustavu. U vezi s time ističu i nedovoljnu osposobljenost učitelja i nastavnika za obradu tih sadržaja te preopterećenost nastavnoga programa. Kao problem navodi se i činjenica da neki učitelji i nastavnici smatraju da zavičajnim idiomima nije mjesto u školi te obeshrabruju učenike u njihovoj uporabi kao i to da neki roditelji ne izlažu djecu zavičajnim idiomima, smatrajući da će tako lakše ovladati hrvatskim standardnim jezikom. Ispitanica komentira: „Ima majki koje bi htjele da dijete bude jako dobro u školi i eliminiraju čakavski u korist standarda.”

Kako bi se na navedene izazove odgovorilo na primjeren način, ispitanici predlažu nekoliko mjera. Prije svega, smatraju da bi trebalo razviti strategiju poučavanja sadržaja vezanih uz zavičajne idiome kojoj bi ciljevi bili osvijestiti važnost njihova očuvanja već u vrtiću i povećati broj tema posvećenih zavičajnim idiomima u redovnoj nastavi. Drže također da bi tijekom obrazovanja učitelja i nastavnika trebalo staviti veći naglasak na načine poučavanja zavičajnih idioma u okviru metodike nastave hrvatskoga jezika te organizirati veći broj stručnih skupova na tu temu.

3.2. Pristup učenicima koji ne(dovoljno) poznaju hrvatski jezik

Što se tiče pristupa učenicima koji ne(dovoljno) vladaju hrvatskim jezikom, većina ispitanika pozitivnim smatra činjenicu da odnedavno postoji zakonski okvir kojim se propisuju postupci njihova uključivanja u hrvatski odgojno-obrazovni sustav (v. Odluku o programu hrvatskoga jezika za pripremnu nastavu za učenike osnovne i srednje škole koji ne znaju ili nedovoljno poznaju hrvatski jezik, 2011.; Pravilnik o provođenju pripremne i dopunske nastave za učenike koji ne znaju ili nedostavno znaju hrvatski jezik i nastave materinskoga jezika i kulture države podrijetla učenika, 2013.). Također ističu da se budući nastavnici hrvatskoga jezika danas na fakultetima obrazuju za rad s učenicima kojima hrvatski nije materinski jezik.³

Nedostatak preduvjeta za ostvarivanje mjera propisanih spomenutim zakonskim okvirom najveća je prepreka uspješnome uključivanju učenika koji ne(dovoljno) poznaju hrvatski jezik u redovnu nastavu. Jedan od ispitanika kaže: „Ono što postoji u zakonu i pravilniku je dobra ideja, ali to još uvijek ne postoji u praksi.” Ističe se činjenica da se neke od predviđenih zakonskih mjera, poput sastavljanja školskih povjerenstava koja donose odluke u vezi s pristupom učenicima koji ne(dovoljno) poznaju hrvatski i utvrđivanja stupnja ovladanosti hrvatskim jezikom pomoću standardiziranoga testa, ne provode⁴, iz čega proizlazi problem preopterećenosti stručnoga kadra, posebice nastavnika hrvatskoga jezika, čiji je zadatak uspješno integrirati te učenike u redovnu nastavu. Svi ispitanici smatraju da učitelji i nastavnici nisu dovoljno upoznati s postupcima uključivanja učenika koji tek trebaju naučiti hrvatski jezik u nastavu te da uglavnom nisu osposobljeni za rad s njima, a većina smatra i da nema dovoljno (primjerene) literature za rad s takvim učenicima. Poteškoće u komunikaciji s obiteljima djece kojima je hrvatski strani jezik također otežavaju njihovo uključivanje u hrvatski odgojno-obrazovni sustav, o čemu svjedoči i sljedeći komentar: „Roditelji često ne znaju što s administracijom i nose učitelju na dešifriranje, koji često ne zna njihov materinski jezik, a dijete ovisno o stupnju poznavanja hrvatskog glumi prevoditelja.”

Kako bi se navedeni problemi riješili, ispitanici smatraju da bi trebalo ostvariti preduvjete za provođenje postupaka propisanih postojećim zakonskim okvirom – izraditi standardizirani test za utvrđivanje stupnja ovladanosti hrvatskim,

³ Sadržaji posvećeni metodici nastave hrvatskoga kao drugoga i stranoga jezika nude se, međutim, samo u okviru izbornih kolegija na trima fakultetima: Edukacijsko-rehabilitacijskome fakultetu u Zagrebu, Filozofskome fakultetu u Rijeci i Filozofskome fakultetu u Zagrebu.

⁴ Razlog neprovođenja potonje mjere jest činjenica da standardizirani test za utvrđivanje stupnja ovladanosti hrvatskim jezikom ne postoji.

osnovati škole specijalizirane za rad s učenicima koji ne vladaju hrvatskim jezikom te osposobiti odgojno-obrazovne djelatnike za rad s tim učenicima. Također, s ciljem lakše i brže integracije učenika koji ne(dovoljno) vladaju hrvatskim jezikom u hrvatski odgojno-obrazovni sustav, predlaže se multikulturalni pristup nastavi, odnosno uključivanje njihovih jezika i kultura u redovnu nastavu. Većina ispitanika predlaže i mjere kojima bi se olakšala integracija obitelji učenika koji ne(dovoljno) poznaju hrvatski u društvo, primjerice, poticanje roditelja na pohađanje tečajeva hrvatskoga jezika sa svojom djecom.

3.3. Status i zastupljenost drugih stranih jezika u hrvatskome odgojno-obrazovnom sustavu u odnosu na engleski

Govoreći o statusu stranih jezika u hrvatskome odgojno-obrazovnom sustavu, sve troje ispitanika ističe manjak interesa za učenjem bilo kojega stranog jezika osim engleskoga. Kao glavni uzrok takvome stanju navode nepostojanje adekvatne odgojno-obrazovne strategije učenja stranih jezika. Između ostaloga, ističe se činjenica da su drugi strani jezici prvenstveno dio izborne nastave, koja se često zbog nedovoljnoga broja zainteresiranih učenika ne ostvaruje, te da učenici često ne mogu nastaviti s učenjem pojedinoga stranog jezika nakon prelaska iz osnovne u srednju školu.⁵ Usto, ispitanici objašnjavaju da odluke u vezi s pokretanjem nastave stranih jezika uvelike ovise o pojedincima, ponajprije ravnateljima, koji su ponekad zbog nezainteresiranosti ili financijskih razloga neskloni uvođenju drugih stranih jezika. Jedan od ispitanika opisuje: „Prije je bila politika da se upisuje određeni broj razreda gdje se uči ruski, francuski ili talijanski, a sada je to ostavljeno procjeni ravnatelja ili pritisku roditelja.” Ispitanici spominju i brojne izvannastavne uzroke opadanja popularnosti drugih stranih jezika, poput statusa engleskoga kao svjetske *lingue france*. Problematičnom se ističe i percepcija pojedinih stranih jezika, posebice njemačkoga, kao teških, čijim odabirom učenici riskiraju dobivanje lošije ocjene. Također, većina ispitanika navodi da se neki roditelji opiru tome da njihova djeca uče više od jednoga stranog jezika u ranoj dobi jer smatraju da bi to bilo prenaporno za njih, dok neki roditelji ne vide potrebu za učenjem još jednoga jezika uz engleski.

Kako bi se odgovorilo na spomenute izazove, ispitanici drže da bi trebalo osmisliti strategiju poučavanja stranih jezika u hrvatskim školama kojom bi se, primjerice, poticalo učenje drugih stranih jezika već u vrtiću te omogućilo

⁵ U srednjoj školi učenici često jezik koji nije engleski uče ispočetka jer ne postoji dovoljan broj učenika za formiranje više od jedne, najčešće početničke skupine.

kontinuirano učenje stranoga jezika u osnovnoj i srednjoj školi. Jedan od ispitanika predlaže i uvođenje obveze učenja dvaju stranih jezika od prvoga razreda osnovne škole. Nadalje, većina ispitanika smatra potrebnim poticati učeničke i studentske razmjene te osvještavati učenike, roditelje i nastavnike o prednostima višejezičnosti.

3.4. Obrazovanje pripadnika nacionalnih manjina na vlastitu jeziku i pismu

Svi ispitanici smatraju da je zakonski okvir kojim se uređuju prava pripadnika nacionalnih manjina na obrazovanje na vlastitu jeziku i pismu (v. zakone navedene u Uvodu) temeljit i izuzetno dobro razrađen, o čemu svjedoči i sljedeći komentar: „Sva je normativa u Hrvatskoj vrlo dobro posložena, možda među boljim normativama u Europi.” Ističu, međutim, da postoji neusklađenost između onoga što je propisano i onoga što se provodi u praksi.

Do te neusklađenosti, smatraju ispitanici, dolazi zbog toga što sami pripadnici nacionalnih manjina nisu dovoljno svjesni vlastitih prava i nedovoljno se angažiraju oko njihova ostvarenja. Ispitanica komentira: „Vijeća nacionalnih manjina (...) nisu upoznata sa svim pravima i često nemaju ni volje ni resursa za poduzimanje nečega.” Kao glavni razlog svojevrstne inertnosti pripadnika nacionalnih manjina navodi se nedostatak osposobljenoga kadra unutar manjine koji bi se mogao posvetiti pitanjima prava manjina, posebice mladih ljudi, koji pokazuju sve manje interesa za uključivanje u aktivnosti vlastite manjinske zajednice. S druge strane, oni čija je zadaća osigurati preduvjete za ostvarivanje prava manjina, poput ravnatelja vrtića i škola, nisu niti zainteresirani za problematiku niti dovoljno informirani.

Ispitanici stoga predlažu poticanje pripadnika nacionalnih manjina na aktivnije djelovanje u pogledu ostvarivanja vlastitih prava i zapošljavanje stručnoga kadra unutar manjinskih zajednica. Usto, smatraju da bi s njegovanjem manjinskoga jezika i kulture trebalo započeti već u vrtiću. Također, kako bi se stvorili društveni preduvjeti za ostvarivanje manjinskih prava, ispitanici smatraju da bi cjelokupno društvo trebalo upoznati s vrijednostima višejezičnosti i multikulturalnosti.

4. Rasprava i zaključci

Istraživanje je pokazalo da se implementacija politike višejezičnosti u hrvatski odgojno-obrazovni sustav suočava s nizom izazova. Neki su od njih predmetom rasprave i u prethodnim istraživanjima: nedostatak kurikulske okvi-

ra zavičajne nastave (Petrović i Brač 2008), izostanak adekvatne strategije poučavanja stranih jezika (Patekar, Vičević Ivanović i Košuta 2016), smanjenje broja govornika zavičajnih idioma (Kapović 2006) i predrasude prema njima (Puljak 2011) te nedovoljna osposobljenost nastavnika za poučavanje manjinskih jezika (Tatalović 2006) i hrvatskoga kao drugoga i stranoga jezika (Bogdan i Lasić 2014). Ispitanici usto navode izazove koji su zajednički različitim područjima, poput nedovoljne osviještenosti i osposobljenosti odgojno-obrazovnih djelatnika za provođenje politike višejezičnosti, što upućuje na potrebu za integriranim pristupom problematici.

Spolsky (2004) navodi tri čimbenika jezične politike – jezičnu praksu, jezičnu ideologiju i jezično upravljanje – koji zajedno čine dinamičnu, međuvjetovanu cjelinu. Ta je premreženost i međuovisnost pitanja vezanih uz politiku višejezičnosti proizašla i iz ovoga istraživanja. S jedne strane, ispitanici su istaknuli potrebu za razradom kurikulskoga okvira kojim bi se reguliralo poučavanje nastavnih sadržaja vezanih uz zavičajne idiome u obveznome školovanju i status drugih stranih jezika u odnosu na engleski, dok su s druge strane istaknuli da se učenicima koji ne(dovoljno) poznaju hrvatski jezik i pripadnicima nacionalnih manjina često ne pristupa na odgovarajući način unatoč postojanju razrađenoga zakonskog okvira. Takvo stanje pokazuje da postojanje eksplicitne jezične politike ne jamči njezinu uspješnu provedbu, posebice ako ona nije usklađena s postojećom praksom i jezičnom ideologijom zajednice (usp. Ricento 2000, Spolsky 2004). Drugim riječima, jezična politika usmjerena na povećanje zastupljenosti zavičajnih idioma te stranih i manjinskih jezika u redovnoj nastavi ne može polučiti željene rezultate ako se istovremeno ne radi na rasterećenju nastavnoga programa, uvođenju dodatne obuke za postojeće i buduće nastavnike i suzbijanju predrasuda koje nastavnici, roditelji i učenici imaju prema zavičajnim idiomima te učenju pojedinih stranih i manjinskih jezika.

Željeni ishodi politike višejezičnosti u hrvatskome odgojno-obrazovnom sustavu mogu se postići istovremenim uvođenjem promjena na više razina, odnosno makrorazinama i mikrorazinama (usp. Liddicoat i Baldauf 2008), vodeći računa o svim ključnim odrednicama i sudionicima odgojno-obrazovnoga procesa. Ispitanici stoga predlažu mjere koje su usmjerene na kvalitetnije obrazovanje provoditelja jezične politike te osvještavanje svih sudionika odgojno-obrazovnoga procesa o važnosti poticanja i razvijanja različitih oblika višejezičnosti od najranije dobi.

S obzirom na relativno malen broj ispitanika, i to uglavnom s područja jedne hrvatske županije, uvidi stečeni ovim istraživanjem ograničena su dosega i predstavljaju tek prvi korak u istraživanju izazova provedbe politike višejezič-

nosti u hrvatskome odgojno-obrazovnom sustavu. Buduća bi istraživanja stoga trebala uključiti veći broj ispitanika iz različitih hrvatskih regija. Također, valjalo bi ispitati postoje li razlike u mišljenju između onih koji sudjeluju u provedbi politike višejezičnosti u nastavnoj praksi i onih koji sudjeluju u oblikovanju te politike i nadgledanju njezine provedbe (*top down* i *bottom up* pristup). Usto, u budućim bi istraživanjima ove problematike trebalo proširiti metodološki okvir, odnosno kombinirati različite istraživačke pristupe i metode, poput analize relevantnih dokumenata, opservacije, upitnika i intervjua. Konačno, s ciljem dobivanja potpunije slike izazova provedbe politike višejezičnosti u Hrvatskoj, trebalo bi ispitati i predstavnike drugih domena jezične politike, poput kulture i medija, gospodarstva, zdravstva i obitelji.

Literatura:

- BIALYSTOK, ELLEN. 2011. Reshaping the mind: The benefits of bilingualism. *Canadian Journal of Experimental Psychology* 65/4. 229–235.
- BOGDAN, NIVES; LASIĆ, JOSIP. 2014. Pripremna i dopunska nastava na hrvatskome jeziku za inojezične učenike. *Lahor: časopis za hrvatski kao materinski, drugi i strani jezik* 16/2. 206–218.
- DOIZ, AINTZANE; LASAGABASTER, DAVID; SIERRA, JUAN M. 2011. Internationalisation, multilingualism and English-medium instruction: The teachers' perspective. *World Englishes* 30. 345–359.
- Europska komisija. 2003. *Promoting Language Learning and Linguistic Diversity: An Action Plan 2004-06*. Europska zajednica. Luksemburg.
- EXTRA, GUUS; YAGMUR, KUTLAY. 2012. *Language Rich Europe: Trends in Policies and Practices for Multilingualism in Europe*. Cambridge University Press. Cambridge.
- GIBBS, GRAHAM R. 2007. *Analysing Qualitative Data*. SAGE Publications. London.
- GROSJEAN, FRANCOIS. 2010. *Bilingual: Life and Reality*. Harvard University Press. Cambridge, Massachusetts.
- HORVATÍĆ ČAJKO, IRENA. 2009. Stranojezična znanja i višejezična kompetencija nakon srednjoškolskog obrazovanja. *Metodika* 10/1. 97–111.
- JASPERS, JÜRGEN. 2015. Modeling linguistic diversity at school: The excluding impact of inclusive multilingualism. *Language Policy* 14/2. 109–129.
- KAPOVIĆ, MATE. 2006. Dijalekti, standard i sociolingvistički aktivizam. *Jezik i mediji – jedan jezik više svjetova*. Ur. Granić, Jagoda. Hrvatsko društvo za primijenjenu lingvistiku. Zagreb – Split.
- LIDDICOAT, ANTHONY J.; BALDAUF, RICHARD B. 2008. *Language Planning and Policy: Language Planning in Local Contexts*. Multilingual Matters. Clevedon – Buffalo – Toronto.

- Nacionalni okvirni kurikulum za predškolski odgoj i obrazovanje te opće obvezno i srednjoškolsko obrazovanje*. 2011. Ministarstvo znanosti, obrazovanja i sporta Republike Hrvatske. Zagreb.
- Odluka o programu hrvatskoga jezika za pripremnu nastavu za učenike osnovne i srednje škole koji ne znaju ili nedovoljno poznaju hrvatski jezik. 2011. *Narodne novine* 151/11. http://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/2011_12_151_3143.html (pristupljeno 15. veljače 2016.).
- PATEKAR, JAKOB; VIČEVIĆ IVANOVIĆ, SANJA; KOŠUTA, NATAŠA. 2016. Višejezičnost u hrvatskoj inojezičnoj politici. Izlaganje na međunarodnome znanstvenom skupu *CLARC 2016: Perspektive jezičnoga planiranja i jezične politike* (3. – 5. lipnja 2016.). Filozofski fakultet Sveučilišta u Rijeci. Rijeka.
- PETROVIĆ, BERNARDINA; BRAČ, IVANA. 2008. Slavonski dijalekt u udžbenicima hrvatskoga jezika i književnosti. *Hrvatski časopis za teoriju i praksu nastave* 7/2. 173–184.
- Pravilnik o provođenju pripreme i dopunske nastave za učenike koji ne znaju ili nedostatan znaju hrvatski jezik i nastave materinskoga jezika i kulture države podrijetla učenika. 2013. *Narodne novine* 15/13. http://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/2013_02_15_252.html (pristupljeno 15. veljače 2016.).
- PULJAK, LUCIJA. 2011. Uloga zavičajnoga idioma u razvoju jezičnokomunikacijske kompetencije učenika mlađe školske dobi. *Časopis za hrvatske studije* 7/1. 293–305.
- RICENTO, THOMAS. 2000. *Ideology, Politics and Language Policies: Focus on English*. John Benjamins. Amsterdam – Philadelphia.
- RINDLER SCHJERVE, ROSITA; VETTER, EVA. 2012. *European Multilingualism: Current Perspectives and Challenges*. Multilingual Matters. Bristol – Buffalo – Toronto.
- SPOLSKY, BERNARD. 2004. *Language Policy*. Cambridge University Press. Cambridge.
- Strategija obrazovanja, znanosti i tehnologije*. 2014. Zastupnički dom Hrvatskoga državnog sabora. Zagreb.
- TATALOVIĆ, SINIŠA. 2006. Nacionalne manjine i hrvatska demokracija. *Politička misao* 63/2. 159–173.
- Ustavni zakon o pravima nacionalnih manjina*. 2002. Zastupnički dom Hrvatskoga državnog sabora. Zagreb.
- Vijeće Europe. 1992. *Europska povelja o regionalnim ili manjinskim jezicima*. https://www.coe.int/t/dg4/education/minlang/textcharter/Charter/Charter_hr.pdf (pristupljeno 18. prosinca 2015.).
- Vijeće Europe. 2008. Rezolucija Vijeća od 21. studenog 2008. o europskoj strategiji za višejezičnost. *Službeni list Europske unije* C 320/1. 1–3.

- WEI, LI. 2000. Dimensions of bilingualism. *The Bilingualism Reader*. Ur. Wei, Li. Routledge. London – New York.
- WERLEN, IVAR; GANTENBEIN, THOMAS; TOGNOLA, MADDALENA. 2010. *Challenges of Multilingualism in Europe: Core findings of the LINEE Network of Excellence*. Institut für Sprachwissenschaft der Universität Bern. Bern.
- Zakon o uporabi jezika i pisma nacionalnih manjina u Republici Hrvatskoj*. 2000. Zastupnički dom Hrvatskoga državnog sabora. Zagreb.
- Zakon o odgoju i obrazovanju na jeziku i pismu nacionalnih manjina*. 2000. Zastupnički dom Hrvatskoga državnog sabora. Zagreb.

The challenges of the implementation of the policy of multilingualism in Croatia

Abstract

This paper aims to identify the challenges of the implementation of the policy of multilingualism in the Croatian educational system and ways in which they can be addressed. With this purpose, a focus group discussion (n = 17) and individual semi-structured interviews (n = 10) with representatives of educational and childcare institutions were conducted. The participants identified challenges and problems related to the status and inclusion of local idioms in the Croatian language curriculum/classes, the approach to students who are not proficient in the Croatian language, the status of other foreign languages with respect to English, and education of the members of national minorities in their native languages. In order to properly address the identified challenges, the participants proposed a number of measures, the adoption of which should involve all participants in the educational system.

Ključne riječi: jezična politika, višejezičnost, odgoj i obrazovanje, Hrvatska

Keywords: language policy, multilingualism, education and childcare, Croatia